

**ÎNALTA „ȘCOALĂ ROMÂNEASCĂ DE CARACTEROLOGIE”
PROPUȘĂ DE CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU
TEZA „PERSONALISMULUI ENERGETIC” –
EPICENTRUL UNEI CREAȚII DE O VIAȚĂ**

RAFAEL VINTILĂ¹

Abstract: High "Romanian School of Characterology" proposed by Constantin Rădulescu-Motru. The "energetic personalism" thesis - the epicenter of a lifetime's creation

Constantin Rădulescu-Motru's life's work can be concentrated in this thesis of „energetic personalism”. Assessing the relevance or actuality of a philosophical thesis depends largely on the perspective and interpretation of each individual researcher or philosopher. „Energetic personalism” was a philosophical concept developed by Constantin Rădulescu-Motru in his attempt to reconcile the concepts of personalist philosophy with Hermann von Helmholtz's energetic theory. Rădulescu-Motru tried to apply energetic principles to human and social phenomena, arguing that individual and social energies are interconnected and interdependent. In academic circles, philosophical theories can be discussed and analysed according to era and cultural context. Some scholars may consider that certain ideas or theories are no longer relevant to the contemporary world, while others, on the contrary, that they have great value or can be reinterpreted in the current context. This is also the position of the present research, which aims to bring the life's work of a great man of culture of the Romanian past back to the present.

Keywords: *energetic personalism, philosophy, psychology, sociology, character, personality.*

¹ Pr. psih. drd. Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran”, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

1. Teza „personalismului energetic” în spiritualitate

Constantin Rădulescu-Motru este una dintre personalitățile culturii românești care a scris foarte mult și a activat în domenii diverse. Dintre acestea, funcția de profesor universitar la Universitatea din București a fost cea preferată. A fost audiat de zeci de studenți, cursurile sale fiind printre cursurile preferate de studenții bucureșteni (și nu numai). Opera sa este extrem de vastă, domeniile fiind variate. Grație lucrărilor sale, Constantin Rădulescu-Motru a creat **un sistem filosofic original – personalismul energetic** – sistem care urmărea formarea unui tip de **personalitate umană cu trăsături bine definite și disciplină psihică, cu o finalitate axată pe urmărirea unui scop înalt**.

În acest sens, erau dirijate într-o direcție predeterminată prin intermediul acestui sistem forțele sufletești umane, astfel încât să se poată contura și delimita un ideal și scop pozitiv, deoarece toate lucrările sale publicate conțineau îndemnuri spre munca realizată din vocație, spre **dobândirea unei personalități energetice cu baza axată pe tradiție și cultura locală**. Gândul său era ca **energiile creatoare ale omului să fie transfigurate prin cultură, sublimare** și astfel să se realizeze un progres real.

Lucrările sale (fără a lua în calcul numeroasele studii și articolele publicate în reviste fără vizibilitate națională) sunt în număr de 360, conform unei inventarii realizată de G. Vlădescu-Răcoasa². În filosofie sau în psihologie, Constantin Rădulescu-Motru a fost dominat de **ideea metodei, considerând-o ca o traiectorie fără de care filosoful este lipsit de logică**. Faptul că trebuie să existe o logică sau o metodă în filosofie este o idee însușită și învățată de la Wilhelm Wundt care susținea că filosofia trebuie să dețină o metodă și că trebuie să se bazeze pe rezultatele științelor particulare³.

Opera sa este **scrisă integral în limba română**. Cu toate că știa foarte multe limbi de circulație, Constantin Rădulescu-Motru nu a scris în aceste limbi, așa cum era moda, la acea vreme, pentru intelectualitatea română. Folosind limba română în scrierile sale, foarte mulți oameni de cultură au fost uimiți să observe că limba folosită era extrem de modernă, de aceea redactorii nu au simțit nevoia să modifice textul în sensul actualizării limbii pentru a fi mai bine înțeleasă de cititori. Acest lucru a fost observat și de Dumitru Burghilea cu ocazia reeditării lucrării *Puterea sufletească*.

² Corina Hrișcă, *Constantin Rădulescu-Motru, Filosof al culturii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 11.

³ Burghilea Dumitru, *Studiu introductiv Opera la lucrarea Constantin Rădulescu-Motru, Puterea sufletească*, Editura Moldova, 1995, p. 11.

Întreaga sa operă este, de fapt, **o analiză filosofică pluri-vectorială a realului**. Bazele filosofiei sale se regăsesc în filosofia kantiană, de care susține că s-a desprins, deoarece a dorit să meargă pe ideea **cauzalității psihice a lucrurilor**. Însă Gheorghe Cazan și Constantin Schifirneț, doi dintre exegeții operei lui Constantin Rădulescu-Motru, susțin că filosoful nu s-a îndepărtat de Kant, ci doar și-a adaptat sistemul filosofic⁴, a dezvoltat kantianismul pe o direcție științifică. Filosofia lui Constantin Rădulescu-Motru este o prezentare a omului real care nu ar putea să răspundă rigorilor filosofiei lui Kant⁵. Prezentarea omului real este, după părerea noastră, prezentarea personalismului energetic.

Teza personalismului energetic a lui Constantin Rădulescu-Motru a avut un impact semnificativ în domeniul spiritualității și al filosofiei românești. Acest concept a oferit o **perspectivă interesantă și inovatoare asupra relației dintre individ și lumea înconjurătoare**, sugerând că există **o conexiune între energia individuală și cea colectivă**, între sufletul individual și sufletul societății. Iată cum această teză a influențat spiritualitatea:

Valorizarea individului. Personalismul energetic subliniază importanța persoanei și a dezvoltării sale interioare. Într-o lume în care societatea poate avea tendința de a neglija sau de a subestima individualitatea, această teză subliniază că fiecare individ are o energie personală și o putere sufletească care poate contribui la progresul societății.

Auto-descoperire și autodeterminare. Conceptul de „energie sufletească” încurajează individul să-și exploreze propria identitate și să-și dezvolte potențialul interior. În spiritualitate, aceasta poate fi privită ca o căutare a sinelui autentic și o conștientizare a propriilor valori și aspirații.

Conexiunea cu ceilalți. Ideea că energia individuală este conectată cu energia colectivă sugerează că **fiecare individ are o influență asupra societății** și că **acțiunile și gândurile personale pot avea un efect la nivel mai larg**. Aceasta poate încuraja o atitudine de responsabilitate și conștientizare a impactului propriilor acțiuni asupra celor din jur.

Cultivarea valorilor morale și spirituale. Personalismul energetic subliniază importanța valorilor morale și spirituale în dezvoltarea individului și a societății. Această abordare poate inspira o căutare a sensului vieții și a înțelegerii propriilor valori personale.

Armonizarea individului cu natura. Ideea de „energie sufletească” sugerează că există o armonie între individ și natură. Aceasta poate încuraja

⁴ Constantin Schifirneț, *Filosofie românească în spațiul public. Modernitate și europenizare*, Editura Titronic, București, p. 238.

⁵ *Ibidem*.

o conștientizare mai profundă a legăturii dintre om și mediul său înconjurător, promovând o atitudine mai responsabilă și respectuoasă față de natură.

2. Scopul scrierilor: gruparea energiilor creatoare colective în jurul unor programe de cercetare vizând un impact reînnoit al spiritualității românești în Europa

Încercăm să prezentăm operele sale din punct de vedere tematic. Considerăm oportun să realizăm acest lucru deoarece, fiind o operă vastă, aceasta trebuie înțeleasă prin raportare la fiecare lucrare și apoi la întregul ei.

Astfel, observăm multitudinea lucrărilor lui Constantin Rădulescu-Motru pentru domeniile filosofie și psihologie: *Știință și energie*, 1901, *Psihologia poporului român*, 1927, *Mărturisiri*, *Timp și Destin*, 1940, *Personalismul energetic și alte scrieri* 1927, *În vremurile noastre de anarhie*, *Etnicul românesc*. *Naționalismul*, 1942, împreună cu Constantin Noica și Mircea Vulcănescu, *Istoria filosofiei moderne de la Renaștere până la Kant*, *Elemente de metafizică*, 1912, *Elemente de metafizică pe bazele filosofiei kantiene*, 1928, *Lecții de logică*, 1914, *Puterea suflătească*, 1907, *Filosofia în România Veche*, *Românismul*, *Catehismul noii spiritualități*, 1936, *Sufletul Neamului nostru*, Editura Anima, București, *Revizuri și Adăugiri* 1948, *Revizuri și Adăugiri* 1944, *Revizuri și Adăugiri* 1943, *Revizuri și Adăugiri* 1950-1952, *Revizuri și Adăugiri* 1947, *Revizuri și Adăugiri* 1949, *Curs de Psihologie*, 1919, *Vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor*, 1932, *Cultura română și politicianismul* 1904, *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor* 1955 ediție revăzută.

Lucrările lui Constantin Rădulescu-Motru, indiferent de domeniul la care pot fi încadrate, sunt în legătură unele cu altele. Astfel, dacă, spre exemplu, Constantin Rădulescu-Motru a emis unele concluzii la o lucrare, pe acestea le putem regăsi dezvoltate într-o altă lucrare de-a sa. De asemenea, toate lucrările sale au la baza filosofia kantiană, fiind, în același timp, și o critică la adresa filosofiei kantiene, de aceea putem spune că filosoful roman nu s-a distanțat niciodată de Kant, filosofia sa plecând întotdeauna de la ideile lui Kant.⁶

Sistemul său original, „personalismul energetic”, este pregătit printr-o serie de lucrări cum ar fi: *Elemente de metafizică*, *Puterea suflătească*,

⁶ În sprijinul acestei afirmații amintim un pasaj din comunicarea „Morala”. „Personalismul energetic” ținută în anul 1946 la Academia Română: „Personalitatea omului este ultima formă de energie spre care evoluează întreaga energie a naturii, ca atare în conștiința acestei personalități adevărurile cu caracter de necesitate și universalitate nu sunt cum susține Kant, produsele împreunării unor forme a priori cu experiența provocată de energia naturii, ci sunt legile imanente ale corelației om și natură.” *Ibidem*, p. 258;

Cultura română și politicianismul, Psihologia poporului român. În fiecare dintre lucrări analizează câteva componente ale „personalismului energetic” plecând de la **înțelegerea mai concretă a metafizicii** precum: voința, vocația, destinul, conștiința și existența, conștiința oglindă, conștiința reală, conștiința transcendentă, psihicul, substanța vieții sufletești, motivațiile, natura conștiinței, geneza și structura personalității, sufletul, caracterul și puterea sufletească.

Conturând teza „personalismului energetic” în multe dintre lucrările sale, Constantin Rădulescu-Motru a dorit ca opera sa să devină utilă societății deoarece, prin aceasta, ia atitudine față de problemele epocii sale, promovează inițiativa, dar și **gruparea energiilor creatoare în jurul unor programe de cercetare** care aveau drept scop afirmarea și modernizarea spiritualității românești în Europa.

Lucrarea *Psihologia poporului român* publicată în anul 1927 este o cercetare asupra specificului spiritualității românești, a culturii românești, pentru afirmarea acestora în contextul istoriei universale. Această lucrare se află în continuarea lucrării *Personalismul energetic. Vocația și este continuată*, la rândul ei, de alte lucrări cum ar fi: *Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene*, 1928, *Puterea sufletească, Românismul. Catehismul noii spiritualități, Sufletul Neamului nostru*. În lucrarea *Psihologia poporului român*, Constantin Rădulescu-Motru nu se oprește asupra unui profil psihologic individual, ci **creionează psihologia colectivă a românilor**. Prin aceasta, Constantin Rădulescu-Motru a dorit să evidențieze trăsăturile spirituale și psihologice comune românilor prin recursul la instrumentele pe care le deținea știința psihologiei care se afla încă la început de drum. Astfel, românii erau: *perseverenți la lucru, răbdători, conservatori, tradiționaliști*⁷.

Lucrarea cuprinde deci mai multe studii care se constituie, fiecare, în ample analize psiho-sociale asupra unor **categorii de colectivități cum ar fi: industriașul, ciocoismul, martorul, revoluționarul** etc. Aceste studii au avut drept scop delimitarea *sufletului românesc („sufletul neamului”)*⁸ și caracterizarea acestuia în raport cu alte popoare. În opera de cercetare, cunoaștere și cuprindere a sufletului neamului românesc, Constantin Rădulescu-Motru a delimitat calitățile și defectele acestuia pentru a putea creiona psihologia poporului roman. Prin această lucrare autorul a

⁷ De aceea, putem afirma că demersul lui Constantin Rădulescu-Motru era unul foarte îndrăzneț și complicat tocmai prin puținătatea instrumentelor psihologice de la acea dată și prin faptul că era mult mai greu de cercetat psihologic o colectivitate, decât un individ. Pe de altă parte, demersul era unul greoi pentru că însăși psihologia este mai mult știința individului și mai puțin știința colectivului. A se vedea Constantin Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român*, Editura Paideia, București, 2001, p. 20.

⁸ *Ibidem*, p.11.

pus bazele unei ramuri a psihologiei, psihologia socială. Această ramură avea menirea de a „*determina și explica însușirile sufletești ale unei populații. Însușirile sufletești ale unei populații sunt condiționate de trei factori principali: de fondul biologic ereditar al populației, de mediul geografic și de caracterele instituționale dobândite în timpul evoluției sale istorice*”⁹.

3. Menirea socială a filosofiei și conceptele de: „conștiință colectivă”, „rol al individului în societate”, „valori românești perene”

În lucrarea *Elemente de metafizică*, închinată primului său mentor, Eufrosin Poteca, Constantin Rădulescu-Motru schițează teza personalismului energetic prin introducerea unor aspecte ale energismului precum: evoluție, finalitate, precum și monismul sau metafizica, fiind preocupat de **paradigma incompletitudinii în știință**. Aceste teme vor fi reluate și extinse în lucrarea *Personalismul energetic*. Cu ocazia publicării acestei lucrări în anul 1912, Constantin Rădulescu-Motru însuși anunța publicul românesc, în prefață, noua direcție de gândire, cu accent pe valorile durabile ale științei și rațiunii, o lucrare *îndrăzneată, atât prin cuprinsul ei, cât și prin metoda cu care e scrisă*¹⁰. Noua direcție de gândire a lui Constantin Rădulescu-Motru se concentrează pe **ideea semnificației umane a metafizicii, a menirii sociale a filosofiei**.

Lucrarea ia în discuție mai multe probleme ridicate de Kant care erau orientate pe ideea bazei metafizice a științelor, unitatea conștiinței. Constantin Rădulescu-Motru încearcă să explice problema raportului dintre „conștiință” și „univers”, problemă care la Kant este explicată prin conștiință în genere care *nu satisface*. Astfel, Constantin Rădulescu-Motru vrea să dovedească faptul că unitatea conștiinței omenești cuprinde în sine aceeași realitate pe care o are și universul. **Între conștiință și univers nu există raportul de „parte” la „tot”, ci există raporturi de corelare care există între aspectele uneia și aceleiași realități prin identificarea realității din conștiință cu realitatea din univers**¹¹.

Constantin Rădulescu-Motru consideră că „*progresele științei și ale metafizicii se condiționează reciproc, și că rezultatele științei speciale găsesc o completare indispensabilă în generalizările metafizicii*”¹². În această lucrare, Constantin Rădulescu-Motru acceptă ideea lui Kant de unitate și univer-

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Constantin Rădulescu-Motru, *Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene*, Casa Școalelor, București, 1928, p. V.

¹¹ *Ibidem*, p. 249.

¹² *Ibidem*, p.13.

salitate a științei, care se bazează pe unitatea și rolul activ al conștiinței¹³. De asemenea, Constantin Rădulescu-Motru acceptă ideea lui Wundt despre **legătura dintre științele particulare și filosofie, prin aceea că filosofia trebuie să se bazeze pe rezultatele științelor**. În plus, a acceptat și ideea de *filosofie științifică* a lui Wundt. Constantin Rădulescu-Motru a fost influențat și de alte idei ale lui Wundt. Astfel, a recunoscut că filosofia trebuie să satisfacă rațiunea și conștiința, iar metafizica se poate reconstitui, pe baze inductive.

Putem concluziona că filosoful Constantin Rădulescu-Motru a fost influențat de Kant și de Wundt în toate demersurile sale științifice, dar cercetând substanța lucrurilor, Constantin Rădulescu-Motru a mers mai departe, considerând ca fiind deja depășite ideile acestor filosofi și s-a delimitat, cu timpul, de aceștia, reținând doar substanța operelor lor și construind un sistem propriu pe care l-a considerat mai aproape de adevărul real al lucrurilor. Deși Kant și Wundt au fost figuri semnificative în istoria filosofiei și a psihologiei, nu există dovezi clare că față de acești gânditori ar fi încheiat o dependență Constantin Rădulescu-Motru. Filosofia sa personalistă și preocupările sale filosofice s-au îndreptat mai degrabă către **domenii precum esența umană, conștiința colectivă și rolul individului în societate, cu o accentuare a valorilor culturale și morale românești**.

Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene, ediția definitivă din 1928 este o completare la prima ediție, cea din anul 1912, în care ultimele trei capitole din prima parte au fost scoase și adăugate alte capitole relative la *personalismul energetic* și la *vocație*, capitole care au fost prezentate, în parte, și în lucrarea *Personalismul energetic*, după cum susține însăși autorul. Astfel, partea a III-a se referă la conștiința reală și la personalismul energetic, teme care sunt tratate și în lucrarea *Personalismul energetic*. În această parte, la capitolul III tratează tema vocației, temă care este tratată pe larg în lucrarea *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor*.

Lucrarea este o revizuire a primei ediții, dar și o modificare a ideilor lui Kant din punctul de vedere al **rolului pe care filosoful îl dă conștiinței omenești pentru a fundamenta adevărul științific**¹⁴. În lucrare, Constantin Rădulescu-Motru dorește să dea o definiție mai clară metafizicii, să explice importanța, dar și utilitatea metafizicii, să redea diferența

¹³ De asemenea, ideea de „unitate” și „totalitate” a psihicului explicat prin realizarea unei **legături între psihic și fiziologia nervoasă** expusă de Wundt este acceptată de Constantin Rădulescu-Motru. Astfel, și Constantin Rădulescu-Motru precum și Wundt recunoaște **rolul activ al voinței în organizarea impresiilor senzoriale**. Ideea de rol activ al voinței va fi reluată și în alte lucrări de filosofie și psihologie ale lui Constantin Rădulescu-Motru. A se vedea Burghilea Dumitru, Studiu introductiv *Opera* la lucrarea Constantin Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească*, Editura Moldova, Iași, 1995, p. 11.

¹⁴ *Ibidem*, p. 13.

dintre metafizică, artă, religie și cultură. Astfel, în explicarea ideii de „metafizică”, Constantin Rădulescu-Motru prezintă ideea de *conștiință oglindă*, drept critică la realismul naiv sau la ideea de „existență”, trecând în revistă, din această perspectivă, evoluția filosofiei de la Platon la filosofia modernă, ideea de *conștiință transcendentă* drept critică la adresa filosofiei kantiene, ideea de *conștiință reală și personalismul energetic*. Constantin Rădulescu-Motru ține cont de faptul că, în mod normal, **conștiința și existența sunt fenomene sufletești care nu pot fi explicate de mecanică, dar acestea pot fi explicate de filosofie.**

4. Conceptul de „putere sufletească” și rolul ei în valorizarea individului în societate

Conceptul de „putere sufletească” este unul dintre conceptele cheie dezvoltate de Constantin Rădulescu-Motru în filosofia sa. Acest concept se încadrează în cadrul filosofiei sale personale, care pune accent pe individ și dezvoltarea sa spirituală și morală în societate. Potrivit lui Rădulescu-Motru, „puterea sufletească” se referă la capacitatea interioară a individului de a se autodetermina și de a-și controla propriile sale impulsuri, dorințe și acțiuni. Este vorba despre **capacitatea de a-și stăpâni și de a-și direcționa energia psihică și emoțională într-un mod constructiv și benefic pentru sine și pentru ceilalți.**¹⁵

Printre alte teme tratate în lucrare sunt și teme legate de originea omului, locul omului în univers, natura conștiinței, geneza și structura personalității. În lucrarea *Cultura română și politicianismul* apărută în 1904, Constantin Rădulescu-Motru tratează teme legate de cultură astfel: conceptul de „cultură”, raporturile dintre natură și cultură, dintre cultură și societate, dintre cultură și personalitate, ori tipurile de personalitate, cultura și timpul etc.

În lucrarea *Puterea sufletească* din 1907, Constantin Rădulescu-Motru pregătește componentele necesare creării sistemului său original – personalismul energetic. Puterea sufletească a unui individ și a unui popor este un ingredient important al tezei personalismului energetic. Puterea sufletească conține mai multe componente și energii precum: voința, caracterul, conștiința.

¹⁵ Această putere sufletească implică o **disciplină interioară, o auto-reflecție constantă și o conștientizare a propriei identități și a valorilor personale.** Prin dezvoltarea acestei puteri sufletești, individul poate deveni mai rezistent la presiunile externe și poate depăși provocările vieții cu încredere și hotărâre. Rădulescu-Motru a susținut că o astfel de putere sufletească este esențială pentru dezvoltarea morală și culturală a individului, dar și pentru evoluția societății în ansamblu. În viziunea sa, individul puternic sufletește contribuie la construirea unei societăți echilibrate și progresive, în care valorile morale și spirituale sunt apreciate și promovate. (n.n.)

Lucrarea, valoroasă prin temele tratate, a fost premiată în perioada 1906-1907 de Academia Română. Lucrarea se bazează, în principal și îndeosebi în partea I, pe cercetarea rolului energetic al puterii sufletești al unei societăți în perioade de criză socială cum ar fi: abuzurile sociale care *împiedică bunul mers al instituțiilor publice și private*¹⁶, criza economică, momente care pot conduce la *manifestarea lipsei de caracter și de putere sufletească*¹⁷. În acele perioade se pot manifesta energiile creatoare și se poate afirma puterea sufletească care se mobilizează pentru a se putea lupta contra cauzelor care pot conduce la degradarea societății¹⁸.

În partea a II-a a lucrării se tratează tema conservării unității sufletești. Unitatea sufletească este văzută ca un factor stabilizator, dar care și echilibrează societatea. Partea a III-a tratează problema omului în raport cu mediul, partea a IV-a caracterul drept mecanism al actului voluntar, iar partea a V-a tratează tema puterilor sociale în raport cu cultura. În lucrarea, *Timp și Destin*, publicată în anul 1940, Constantin Rădulescu-Motru dorea să dezvolte teoria *cauzalității psihice*¹⁹ a lui Wilhelm Wundt, deoarece consideră această teorie ca fiind depășită.

Lucrarea aceasta, mergând pe direcția energismului și a personalismului energetic, s-a dorit a fi o completare a altor lucrări publicate anterior precum: *Puterea sufletească, Elemente de metafizică, Personalismul energetic, Vocația și Românismul*. Ideea lucrării, deși scrisă în anul 1939, este un proiect mai vechi. Astfel, lucrarea *Timp și Destin* a fost gândită încă de pe vremea prezentării lucrării de doctorat, deoarece Constantin Rădulescu-Motru era preocupat foarte mult de **ideea cauzalității psihice a lucrurilor**, idee preluată de la Wilhelm Wundt. În acel moment, Kant expunea doar teoria cauzalității mecanice, în care timpul nu este decât timpul rațional, *constituit dintr-o succesiune de intervale omogene și egale și timpul trăit, sau destinul*²⁰, teorie pe care Constantin Rădulescu-Motru o recunoștea ca fiind incompletă.

Însă, prin evoluția societății, Constantin Rădulescu-Motru considera și teoria lui Wundt deja depășită la începutul secolului XX, nu numai teoria lui Kant. Astfel, lucrarea este o reconsiderare a ideii de cauzalitate psi-

¹⁶ Constantin Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească*, Editura Moldova, Iași, 1995, p. 105.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ „Prin urmare, „caracterul” și „puterea sufletească” sunt valori perene ale unei societăți care trebuie prezervate. Caracterul îndeosebi este cel care trebuie cultivat și educat în școală deoarece așa se poate educa o societate în întregul ei. Ideea de „caracter” este completată cu ideea de „vocație”, valori care pot contribui la evoluția unei societăți, la progres, înțelegându-se prin aceasta crearea unui bine colectiv. Tema vocației va fi reluată și detaliată în altă lucrare, și anume în lucrarea *Vocația*. Factor hotărâtor în cultura popoarelor. Caracterul și puterea sufletească trebuie să lupte în momentele acelea dificile, în contra cauzelor care aduc degradarea societății.” *Ibidem*.

¹⁹ C. Rădulescu Motru, *Timp și Destin*, Editura Semne, București, 2018, p. 10.

²⁰ *Ibidem*, p. 8

hică fiind tratată pe o bază mai largă și fiind pusă în legătură cu *concepția destinului*²¹. În înțelegerea conceptului de „timp”, Constantin Rădulescu-Motru urmărește **timpul trăit ca destin prin delimitarea acestuia de rațiune** așa după cum era prezentat până atunci de filosofi, deoarece **nu există decât un singur timp, timpul real**²². În explicarea timpului real ca destin, Constantin Rădulescu-Motru ia în discuție mai multe teme filosofice precum: *substanța vieții sufletești, teorii asupra destinului, problema destinului creat sau nu de om*.

5. *Vocația colectivă a românilor. În ce ar rezida „misionarismul” lor? Pedagogia vocației și stimularea energiilor creative*

Lucrarea *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor* scrisă în anul 1931 și publicată în anul 1932 este, și aceasta, o completare a tezei personalismului energetic deoarece vocația este un atribut al personalității, capabilă de creație și de performanță²³. În această lucrare, Constantin Rădulescu-Motru, merge pe linia limitelor filosofiei kantiene, realizând o critică la adresa *Criticii rațiune pure* și a *Criticii rațiunii practice* a lui Immanuel Kant. În ultima parte a lucrării, Constantin Rădulescu-Motru prezintă și ideile sale asupra **vocației românilor**. Această idee ne sugerează faptul că **nu există doar un tip de vocație, cel individual, ci că există și o vocație colectivă sau un destin colectiv sau un misionarism al unui popor**, căci „*vocațiunile sunt anticipate de misionarismul fiecărui popor*”²⁴.

Constantin Rădulescu-Motru a fost preocupat de conceptul de *vocație* de-a lungul întregii sale cariere de filosof. De aceea, despre vocație a vorbit și în numeroase rânduri cu ocazia conferințelor susținute la postul *Radio București* în perioada iernii 1930-1931, „*scopul fiind de a trezi în conștiința tinerimii, interesul pentru vocație*”²⁵. Lucrarea se bazează, în mare, pe aceste conferințe. El consideră că **munca și creația umană trebuie să se bazeze pe vocație numită și „chemare”** sau „a fi dăruit”, fiind factor hotărâtor în evoluția culturii și în evoluția socială în general. Dar consideră că se vorbește tot mai puțin despre vocație atât în familie, cât și în școală. De aceea era nevoie de o readucere în fața conștiinței oamenilor a ideii și a valorii de vocație, aceasta fiind **motivația care pune în mișcare energiile creatoare ale omului, implicit ale universului**.

²¹ *Ibidem*, p. 10.

²² *Ibidem*, p. 9.

²³ *Oamenii de vocație sunt totdeauna numiți eroii progresului social*, Constantin Rădulescu-Motru, *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor*, Editura Casei Școalelor, București, 1932, p.3.

²⁴ Constantin Rădulescu-Motru, *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor*, Editura Casei Școalelor, București, 1932, p. 129.

²⁵ *Ibidem*, p. 3.

Prin urmare, în lucrare se face o teorie a vocației, dar se propune și o **pedagogie a vocației**. În cuprinsul lucrării se explică și componentele vocației precum: vocația religioasă, vocația profesională. De asemenea, se ia în discuție și norocul în contrapondere cu vocația. Omul de vocație, din perspectiva lui Constantin Rădulescu-Motru, este un om care se deosebește de alți oameni prin **calitatea acțiunilor și a activității sale**. Acesta este un om chemat să îndeplinească anumite acțiuni în societate prin care să participe la evoluția societății.²⁶

Lucrarea *Etnicul românesc. Naționalismul* este o lucrare scrisă când Constantin Rădulescu-Motru avea 74 de ani. Este o lucrare care are menirea de a (re)trezi conștiința națională într-o perioadă grea a națiunii române. Lucrarea este întregită și de un studiu asupra etnicului românesc (o preocupare mai veche a lui Constantin Rădulescu-Motru). Astfel, filosoful a fost preocupat, încă de la începutul carierei sale de psihologia etnică²⁷; această lucrare este o lucrare de psihologie socială, în care explică caracterul etnic al poporului roman. Problematica aceasta este dezbătută de Motru și în alte lucrări precum *Românismul. Catehismul noii spiritualități* în care **etnia reprezintă echilibrul sufleteș al unui popor**.

6. „Personalismul energetic” versus „personalismul anarhic”. Omul ca „emanație” a eului emoțional

În lucrarea *Personalismul energetic*, Constantin Rădulescu-Motru realizează, în partea I, un studiu amplu asupra personalității, pornind de la metoda în studiul personalității și continuând cu geneza personalității, cu eul și personalitatea, persoana și natura. Partea a II-a este dedicată unui studiu asupra personalismului energetic plecând de la cultura europeană, la prezentarea sufletului mistic până la expunerea unei filosofii a personalismului energetic. Toate lucrările sale anterioare au prefigurat teza personalismului energetic, conținând ingredientele personalismului energetic. După părerea lui Constantin Rădulescu-Motru, **energia este factorul mobilizator al persoanei**, energia fiind factor de unitate. **Personalismul energetic este pus în contrapondere cu personalismul anarhic**. Astfel,

²⁶ Vocația fiind un atribut al personalismului energetic, Constantin Rădulescu-Motru consideră că aceasta nu se poate cuantifica sau „măsura cu instrumente, așa cum se măsoară perfecția simțurilor și istețimea inteligenței, pentru ea nu avem un indice special, așa cum avem pentru celelalte diferențieri sufletești. A fi cu vocație, este a fi dăruit de natură în gradul cel mai înalt, și cu toate acestea dintre mulți dăruiti, puțini sunt cunoscuți de specialiștii științei.” *Ibidem*, p. 7.

²⁷ Constantin Schifirneț, Studiu introductiv la lucrarea, Constantin Rădulescu-Motru, *Etnicul românesc. Naționalismul*, Editura Albatros, București, 1996, p. IX.

personalismul energetic este *produsul cristalizării pe care operează eul în structura sufletească dată omului prin naștere, de la natură*²⁸.

În înțelegerea ideii de „personalism”, Constantin Rădulescu-Motru propune ideea *înțelegerii* omului ca persoană drept **o emanație a energiei-lor universului**. Astfel, dacă înțelegem **omul drept o radiație a „eu”-lui emoțional**, atunci **avem de-a face cu personalism mistic**, dacă înțelegem persoana drept **entitate opusă naturii materiale**, vorbim **despre personalism dualist**²⁹.

Pentru Constantin Rădulescu-Motru **personalitatea și individualitatea sunt noțiuni diferite**. Constantin Rădulescu-Motru explică personalismul energetic astfel: personalitatea prezintă diferențieri de ordin superior cu efecte mai întinse decât individualitatea. Individualitatea urmărește adaptarea la mediu, iar personalitatea urmărește cucerirea mediului prin muncă. Individualitatea se menține în planul biologic al conservării vieții, iar **personalitatea, pe planul moral și social al înnobilării și expansiunii inovatoare**³⁰.

Constantin Rădulescu-Motru vede personalismul energetic drept cauzalitate psihică, fiind unitatea persoanei în raport cu natura materială. Personalismul este energie, iar această energie trebuie înlănțuită la celelalte energii ale naturii, pentru a da o bază mai largă pentru înțelegerea persoanei și a rolului persoanei³¹. În această lucrare, Constantin Rădulescu-Motru pledează pentru **formarea unei personalități care să depășească latura sa etnică**, în accepțiunea de etnie specifică satului.

Prin publicarea acestei lucrări Constantin Rădulescu-Motru propune crearea unei noi științe și anume **o știința a personalității**³², dar și **o școală de caracterologie**, după cum observa conferențiarul său de la catedra de psihologie. Lucrarea este încununarea doctrinei sale despre **personalismul energetic**, doctrină care este prezentată, prin componente, în toate lucrările sale.

Concluzii:

În această lucrare am încercat să prezentăm opera complexă și multivalentă a lui Constantin Rădulescu-Motru precum și sistemul său original, personalismul energetic, totul în contextul epocii sale. Constantin Rădulescu-

²⁸ Constantin Rădulescu-Motru, *Personalismul energetic și alte scrieri*, Editura Eminescu, București, 1984, p. 620.

²⁹ *Ibidem*, p. 529.

³⁰ *Ibidem*, p. 621.

³¹ *Ibidem*, 529.

³² Constantin Schifirneț, *Filosofie românească în spațiul public. Modernitate și europenizare*, Editura Titronic, București, p. 228.

Motru este un mare om de cultură, unul dintre filosofi importanți ai țării, dar este și unul dintre întemeietorii științei psihologice. A scris foarte mult, a avut foarte multe idei pe care a dorit să le prezinte în sisteme ample de gândire logică; a creat o **doctrină filosofică originală, aceea a personalismului energetic**. Cu toate acestea, Constantin Rădulescu-Motru este foarte greu de înțeles și cuprins exhaustiv. Din punctul de vedere al locului pe care-l ocupă în cultura românească, Constantin Rădulescu-Motru este revendicat și de filosofi, dar și de psihologi.

Opera de o viață a lui Constantin Rădulescu-Motru, lucrări filosofice, teoretice și culturale, continuă să fie un subiect important de studiu și analiză **în filosofie și științe sociale**; impactul ideilor și al teoriilor sale rămâne relevant în discuțiile academice și culturale, fiind supus interpretării și analizei continue. Rădulescu-Motru a avut o influență semnificativă asupra **filosofiei românești și a personalismului în particular**. În opera sa a abordat subiecte precum **psihologia individului, etica, estetica, filosofia culturii și sociologie**. A promovat o perspectivă filosofică care pune accent pe valorile spirituale și morale, și a susținut **importanța individului și a culturii naționale în dezvoltarea societății**. Lucrările filosofice și psihologice rămân relevante pentru generațiile viitoare. Analizele, interpretările și criticile aduse la opera lui Rădulescu-Motru pot conferi o înțelegere și o perspectivă nouă în contextul dezvoltării societății actuale. Astfel, operele lui continuă să ofere oportunități de reflexie și de dezbateri în domeniul filosofiei și al științelor sociale. Pe măsură ce noi cercetători și filosofi continuă să studieze și să exploreze ideile lui Rădulescu-Motru, este posibil ca **opera sa să ofere în continuare resurse relevante și să fie considerată ca un punct de reper în domeniile abordate**.

Bibliografie selectivă

- Constantin Rădulescu Motru, *Psihologia poporului român*, Editura Paideia, București, 2020.
- Idem, *Mărturisiri*, Editura Minerva, București, 1990.
- Idem, *Timp și Destin*, Editura Semne, București, 2008.
- Idem, *Personalismul energetic și alte scrieri*, Editura Eminescu, București, 1964.
- Idem, *In vremurile noastre de anarhie*, Editura Anima, București, 1992.
- Idem, *Etnicul românesc. Naționalismul*, Editura Albatros, București, 1996.
- Idem, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, *Istoria filosofiei moderne de la Renaștere până la Kant*, Editura Tess, București 1996.

- Idem, *Elemente de metafizică*, Editura Casei Școalelor, București, 1928.
- Idem, *Puterea sufletească*, Editura Moldova.
- Idem, *Filosofia în România Veche*, Editura Stefan Lupașcu, Iași, 2008.
- Idem, *Românismul. Catehismul noii spiritualități*, Editura Științifică, București, 1992.
- Idem, *Sufletul Neamului nostru*, Editura Anima, București, 1999.
- Idem, *Revizuiți și Adăugiri 1948*, Editura Floarea Darurilor, București, 2001.
- Idem, *Revizuiți și Adăugiri 1944*, Editura Floarea Darurilor, București, 2001.
- Idem, *Revizuiți și Adăugiri 1943*, Editura Floarea Darurilor, București, 2001.
- Idem, *Revizuiți și Adăugiri 1950-1952*, Editura Floarea Darurilor, București, 2001.
- Idem, *Revizuiți și Adăugiri 1947*, Editura Floarea Darurilor, București, 2001.
- Idem, *Revizuiți și Adăugiri 1949*, Editura Floarea Darurilor, București, 2001.
- Idem, *Curs de Psihologie*, Editura Socec, București, 1919.
- Corina Hrișcă, *Constantin Rădulescu Motru Filosof al Culturii*, Editura Dacia.
- Angela Felicia Botez, Gheorghe Dănisor, *Constantin Rădulescu Motru în Cultura Românească a Secolului XX*, Editura Universul Juridic, București, 2018.
- Constantin Schifirneț, *Filosofie românească în spațiul public. Modernitate și europenizare*, Editura Tritonic, București, 2013.
- Idem, *Constantin Rădulescu-Motru Viața și Faptele Sale, Vol. I-III*, Editura Albatros, București, 2003-2005.
- Idem, *Evoluția Filosofiei lui Constantin Rădulescu-Motru față de Kantianism*, pdf, <https://www.academia.edu/350583/>.